

Zelenka, Miloš

Areál a filologická studia

Slavica litteraria. 2015, vol. 18, iss. 1, pp. 206-208

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134470>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

kultúrneho čitateľa. V tomto zmysle Mikulova publikácia dôstojne zaplní zámer z počiatku jej uvádzania do pozornosti kultúrnej praxe. Vtedy, keď sa odborná verejnosť sústreďí na metodologické východiská predloženého panoramatického pohybu v čase, kontinuite i kontexte národnej literatúry, toho si je autor vedomý, treba čakať oslovenia na diskurz, ktorý sa neuspokojí s čakaním na dejiny.

Viera Žemberová

AREÁL A FILOLOGICKÁ STUDIA

Ivo Pospíšil: *Areál a filologická studia*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 156 s. ISBN 978-80-210-6471-3.

Publikace Iva Pospíšila *Areál a filologická studia* představuje brilantní ukázkou moderního literárněteoretického uvažování, které od etnicko-jazykových faktorů důsledně přihlíží ke geograficko-administrativním fenoménům. Tyto metodologické posuny souvisí i s novým chápáním filologie, k níž se tradičně přičleňovala literární věda. Ta je dnes se svými disciplínami a oborovými metodami spíše zařazována ke kulturologii a tzv. areálovým studiím. Pospíšil patří v česko-slovenském vědeckém kontextu k průkopníkům areálových metod v literární vědě. V průběhu devadesátých let takto zreorganizoval na Filozofické fakultě Masarykově univerzitě v Brně slavistické disciplíny, které byly tradičně pojímány filologicky, např. takto koncipoval slovakistiku jako komparativní, konfrontační a interdisciplinární obor s filologickým jádrem, jehož tematickým základem se stávají česko-slovenské kulturní a literární vztahy na středoevropském pozadí. Tento postoj systematicky prosazoval i v době, kdy převládali zastánci jagičovského pojetí slavistiky, kteří tvrdili, že jde o negaci hodnot, o nebezpečnou generalizaci či „amerikanizaci“ starého kritického jazykozpytu a literární historie a že se tento metodologický přístup nemůže v středoevropském prostředí prosadit. V současnosti je však zřejmý na prestižních světových pracovištích areálový (prostorový, zonální) aspekt, tendující ke spojování dílčích filologií a s tím souvisí i snaha hledat širší kontextové vazby s přesahem ke kulturním a sociálním vědám, z nichž však nelze filologii vyloučit, ale ani ji absolutizovat jako dominantní a syntetizující disciplínu.

Publikace je kompozičně rozčleněna do tří základních kapitol (*Areálová studia a jejich východiska*, *Co je areálový výzkum* a *Několik novějších příkladů areálovosti*), z nichž první dvě mají teoreticko-metodologický charakter. Poslední kapitola literárněhistorického zaměření funkčně aplikuje předchozí teoretické postuláty. Pospíšil ke zvolené problematice přistupuje velmi obezřetně – možno říci – až se zdravým konzervativismem: nejde mu o násilnou konstrukci nových teorémů, ale spíše o začleňující integraci těchto impulsů

do tradičních metodologií, které se v minulosti osvědčily. První dvě metodologické kapitoly se zabývají podstatou, typologií, vývojem a fungováním teritoriálních (areálových) studií: je zde detailně – a podle mého názoru velmi přesvědčivě – postížena terminologická a sémantická souvztažnost, ale i odlišnost pojmů, jako jsou teritoriální a areálová studia (area studies). Jak o tom mluví Pospíšil i v jiných textech, upřednostnění teritoriálních studií souvisí s výraznějším spojením s významem „země“, území, tedy s užším vztahem k objektivnějším, geografickým faktorům, zatímco anglické slovo area konotuje spíše trsy pojmů jako plocha, oblast, výměra, prostranství, městská čtvrť, tedy proměnlivější prostor determinovaný konkrétními, kulturně-historickými realii. Třeba zdůraznit, že Pospíšil při vytyčování tematických okruhů má originální prvenství (area studies a sociální vědy, area studies a fikční světy, areál a vizualizace, areál a teorie literárních dějin, dialog kultur, kulturologie). Ponechávám autorovi na zvážení, zda by se sem neměla zařadit i tzv. teorie meziliterárních celků jako např. teorie světové literatury (jak známo, samotná světová literatura jako jistý ideální aspekt má spíše synchronní horizonty než diachronní linii). Na druhou stranu třeba ocenit, že Pospíšil velmi vhodně do teritoriálních studií začleňuje genologii či komparatistiku a oprávněně připomíná i impulsy D. Ďurišina a jeho týmu, k němuž se oprávněně hlásí. Lze tu souhlasit s badatelovým názorem, že kardinálním problémem areálových studií ve vztahu k interdisciplinárnímu okolí zůstává tzv. interpoeticita: jak propojit „vnější“ a „vnitřní“ zkoumání textových a sémantických vrstev uměleckého artefaktu.

V poslední „aplikační“ kapitole jsou autoři (Ota Filip, Oxana Zabužko a Josef Suchý) velmi dobře zvoleni: demonstrují literární areálovost a zároveň i středoevropskost, tj. fenomény, které se Pospíšil snaží vystopovat v poetologické struktuře jako jistý emblém času a prostoru. Zatímco O. Filip v autobiograficky laděném *Sedmém životopisu* středoevropské dějiny nahlíží jako ironický a tragický paradox oscilující mezi velkými převraty a osobním příběhem, i axiologická a estetická konstrukce ukrajinské spisovatelky a literární badatelky O. Zabužko do jisté míry charakterizují specifčnost údělu rozpolcené postmoderní intelektuálky kolísající mezi anglosaským Západem a ukrajinským Východem. Obdobně na portrétu redaktora Bloku, katolického spisovatele a vynikajícího překladatele z lužické srbštiny a němčiny J. Suchého, se soustřeďuje na formování identity člověka v konkrétním, geopolitickém areálu a ukazuje na sepětí žánrových okruhů idyly, elegie a kroniky s krajinou Českomoravské vysociny.

Pospíšilova práce je pro svou myšlenkovou závažnost v soudobém česko-slovenském literárněvědném kontextu ojedinělá: paradoxně se i dobře čte, protože je psána přehledným a výkladovým stylem, jehož autor se nebojí problematizovat, ale vždy jasně sdělí svůj názor a zdůvodní předkládaná stanoviska. K přehlednosti publikace přispívá vedle reprezentativního seznamu moderní komparativní literatury i cenný *Slovníček vybraných pojmů* (s. 130–135),

shrnující základní termíny jako areál, žánrová typologie, genealogie, zónové komplexy, světová literatura apod. Význam Pospíšilových reflexí vidím i v tom, že důsledně obhajují brněnský koncept areálových studií, tj. prostřednictvím studia jazyka a textů nově vymezují žánrové podloží literatury jako možný průsečík vnějšího (prostorového) a vnitřního (poetologického) okruhu.

Miloš Zelenka

HLUBOCE PRAVDIVÁ VÝPOVĚĚ

Ivan Dorovský: *S domovem v srdci*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 215 s. ISBN 978-80-210-6867-4.

Významný český, ale i makedonský literární vědec Ivan Dorovský se na něláhání řady přátel, ale nepochybně i z hlubokého vnitřního přesvědčení odhodlal k napsání svých pamětí. Málokdo z našich spoluobčanů má za sebou tak složité peripetie svého dětství a raného mládí, poznamenané prvním krutým poválečným konfliktem, k němuž došlo v Řecku vzhledem k měnící se mezinárodní situaci bezprostředně po skončení druhé světové války v letech 1946–1949. Občanská válka, kterou autor právem pokládá za nesmyslnou a zbytečnou, skončila po porážce povstalců mohutným exodem dětí i dospělých, jimž hrozila fyzická likvidace, do Jugoslávie, Bulharska, Rumunska, Maďarska, Československa a Polska, což ještě více zostřilo napětí mezi Východem a Západem. Autor prostudoval rozsáhlou zahraniční i domácí literaturu, kterou podrobuje kritice na základě svých osobních zkušeností a rozsáhlého srovnávacího studia. Největší pozornost věnuje přílivu běženců do Československa, jejichž přesný počet včetně časového harmonogramu uvádí v úvodní studii a v obecnější rovině shrnuje v ruském a anglickém resumé. Vzhledem k tomu, že po odsunu Němců zůstala volná ubytovací kapacita především v pohraničních oblastech, byli bývalí řečtí obyvatelé umístěováni podobně jako volyňští Češi především do těchto lokalit.

Vlastní vzpomínky autor člení na dvě části – řeckou a československou. Kruté dětství, jež je tématem první části memoárů, čtenáře zavádí do rodné autorovy vesnice Čuka, kde se chlapec snaží nahradit nejen otce, pracujícího po celá léta kdesi v Austrálii, ale i ostatní mladé muže, postupně odcházející k partyzánům. Takové epizody, jako orání ve věku jedenácti let či úspěšný zápas s vlky jakoby záměrně připravovaly chlapce na kalvárii cesty dětí za záchranou do zemí, jež nabídly řeckým běžencům svůj azyl. Ivan se tak posléze dostal až do internačního tábora v Brně a následného dětského domova v Klokočově, zatímco o své matce a ostatních příbuzných se dozvěděl až mnohem později, poté, co se v Gottwaldově vyučil strojním zámečnickem a co se mu jako dobrému studentovi dostalo možnosti přejít na gymnázium. Kdo pamatuje tem-